

TEHNOLOŠKI NAPREDAK, DRUŠTVENI PROBLEMI I KRIZA MORALA

Dragoslav Kočović

Fakultet političkih znanosti, Sveučilište u Beogradu, Beograd, Srbija

S a ž e t a k

U ovom radu sagledavamo društvene tokove kroz prizmu tehnološkog razvoja. U toj relaciji ističemo značaj tehnološkog unapređivanja i zahvaljujući tehnološkom napretku, njegov doprinos enormnom ekonomskom i socijalnom razvoju čovječanstva u globalnim razmjerima. Istovremeno nastojimo ukazati, odnosno ilustrativno podsjetiti na česte posljedice tehnoloških dostignuća, na posljedice po zdravlje čovjeka i prirode. Također, da podvučemo upotrebu tehnoloških dostignuća kao sredstvo moći upravljanja i vladanja, odnosno držanje zemalja i naroda u podređen položaj. Nismo se ustručavali da u tekstu iskristaliziramo i prijetnju tehnološkim dostignućima kao i namjeru da se taj odnos sačuva ili pak pojača u korist već moćnih tehnoloških kultura nad ostatkom svijeta. Namjera je da naglasimo značaj oplemenjivanja tehnoloških kultura duhovnim vrijednostima, jer smatramo da bez duhovnog poimanja stvari samo tehnološka strana svesti će društvo na jednu obezduhovljenu dimenziju a to ne obezbjeđuje potpun mir, napredak, stabilnost niti se bez duhovnog može dugoročno razvijati društvo blagostanja. Iznjeli smo neke pokazatelje ekonomsko socijalnih teškoća sa kojima se suočava Srbija kao što su velika zaduženost zemlje, nezaposlenost, nedosljedna i često nezakonita privatizacija, nizak životni standard i gubitak socijalne sigurnosti, teritorijalna ugroženost, politički pritisci i uvjetovanja.

Najveći smisao ljudskog postojanja nalazi se u traganju za istinom prirode i društva, otkrivanju njihovog postanka, zakonomjernosti i smisla čovjekovog djelovanja u prirodnom i društvenom okruženju. U takvom nastojanju dolazi do izražaja čovjekova racionalnost koja mu omogućava da se kroz upoznavanje sebe izdiže iznad svih drugih bića i zato ga (čovjeka) Aristotel stavlja između Boga i životinja, dakle, iznad njih. Čitav civilizacijski tijek (revolucija), od iskonskog do danas, prožet je neprekidnim naporom za razumjevanjem i objašnjavanjem objektivne stvarnosti (čovjeka, društva i prirode) i uočavanja njene uslovljenosti i prepoznatljivosti /1/. Dosadašnji razvoj znanosti i društvene prakse nije obezbjedio univerzalni model organizacije i razvoja društva, uprkos tome što su poznati svi činitelji bitni za stabilnost društva i njegov uspješan razvoj. To je u određenoj mjeri razumljivo, jer je društvo određeno nizom faktora. Oni djeluju istovremeno, ali sa različitim intenzitetom i dominacijom, međusobno se prepliću i proturiječe. Interakcijski odnos i dominacija pojedinih faktora odlučujuće djeluju na razvoj društva, njegov sistem vrijednosti, karakter društvenih odnosa, a istovremeno determiniraju različite političke, ekonomske, socijalne i kulturne sisteme. Ti faktori djeluju samo u organiziranoj društvenoj zajednici, te je i sudbina društva uvijek bila i ostala usko vezana za moć i snagu pojedinačnog i sinergis-

tičkog djelovanja niza faktora. Među najznačajnije faktore koji uvjetuju društveni razvoj i sistem vrijednosti su: znanost i razvoj znanosti, ekonomski sistem i ekonomska osnova, politički sistem, stanovništvo, običaj i moral, religija, pravo, tradicija i priroda. Sasvim je društveno prihvatljivo i znanstveno opravdano da na razmeđu dva milenija, učinimo napor da iz različitih kutova: apsolviramo prošlost, pokušamo razumjeti društvene zakonomjernosti, pojмимо aktualnost, osjenčimo budućnost i u tom kontekstu postavimo odgovarajuća pitanja. Pitanja koja nemaju uobičajenu formu, koja ne ostavljaju prostor za prikrivanje, naprotiv, koja otvaraju i potiču konstruktivnu raspravu o suštini, a ne o formi (mada su suština i forma u dijalektičkoj vezi). Raspravu o pitanjima koja život znače, a koja su često držana po strani, zbog čega nam je praksa ne rijetko bila mučna i tegobna i uglavnom iscrpljivala stanovništvo čisto političkim sadržajima, držeći pri tome ekonomsko socijalna pitanja i probleme u drugom planu.

Problemi, očekivanja i moć tehnologije

Znanstvena kreativnost, intelektualna odvažnost i volja opredjeljuju da neko smjelo, a neko stidljivo zakorači u treći milenij. Šta smo unijeli kao prepoznatljivo u njega? Međuplanetarne letove i svemirska istraživanja! Da, svakako. Da li to zaoku-

plja pažnju čitavog čovječanstva? Djelimično da. Šta je to po čemu je svijet (čovjek) danas prepoznatljiv? Da li je to oskudica, siromaštvo, bijeda, bolest, nasilno umiranje, razaranje, moralno posrnuće, bahato sakaćenje prirode i skromnog čovjekovog stvaralaštva, uništavanje nedužnih ljudi i kultura datih u obliku država? Odgovor je apsolutno da. Gde je tu tehnološki napredak? Da li se on pretvorio u svoju suprotnost? Da li postaje sredstvo ljudskog dobra i njegove sigurne budućnosti, ili je već postao instrument za podčinjavanje, eksploataciju, pa čak i držanje ljudi i država u tako težak položaj ravan ropstvu?! Kako tumačiti ponašanje industrijski najrazvijenijih zemalja koje, u cilju još veće profitne stope ekonomski (putem tehnologije), podčinjavaju zemlje u razvoju /2/. Pri tome politički uslovljavaju pristup sirovinama i tržištu odobravanjem nepovoljnih kredita i tehnološkog transfera u te zemlje i to uglavnom prevaziđene generacije. U ovim zemljama uvjeti života stanovništva su na vrlo niskom nivou, što je pretežno posljedica duge kolonijalne podčinjenosti koja je ove zemlje ostavila u stanju ekonomske nerazvijenosti, tehnološke zaostalosti, sporog privrednog rasta, niske kupovne moći, neobrazovanosti i dr. I pored velikih napora koje ove zemlje ulažu da bi izašle iz tehnološke i ukupne društvene zaostalosti, rezultati su više nego skromni. Na to ukazuje sve više produbljivanje jaza između ove grupe zemalja i tehnološki najrazvijenijih i visoko dohodovnih zemalja. Uopće, tehnološki napredak je nesumnjiv, njegov istinski smisao je samo u srazmjeru prema čovjeku, društvu i civilizaciji u cjelini. Da li je naša suvremenost tehnološki napredak pretvorila u apsolutni smisao ili ima u ophođenju narod-narod, država-država, regija-regija, ponekad javno, a često prikriiven besmisao /3/. U ovim relacijama, tehnološki napredak jednih, ogroman je teret za druge. Očekivani plodovi, pravda, mir, sloboda, solidarnost, rad i humanizam ostaju na nivou gole propovjedi. Nesumnjivo da se uveliko izgubilo sadržajno promišljanje politike kao oblika svijesti i praktične djelatnosti, sa pozicije humanizma i drugih vrijednosti, koje u ovom tekstu s pravom ističemo. Istovremeno, društveni život ophrvan je brojnim konfliktima i sukobima sa prijetećim ishodom koji može u uvjetima besmisla uzrokovati fatalne posljedice civilizacijskih razmjera. U takvoj tranziciji koja traje dvadeset godina, moral uveliko nestaje, sloboda je potpuno apstraktna i ostaje na nivou teorije, a slaba su utjeha solidarnost i nada koji još ostaju čovjeku. Pa i ta solidarnost izvrgnuta je ruglu jer nije prožeta istinskim osjećanjem ljudskoga roda i samarićanskom

milosrdnom brigom za rođenog brata bilo po Bogu, bilo po biološkom, bilo po prirodi, već lukavim, licemjernim, lažnim namjerama zaogrnutim velom tobožnjeg dobra, suosjećanja i neobuzdane želje pomoći drugima. Očekivana visokodjelatna društvena aktivnost, prožeta nadahnutim povjerenjem, pretvorila se u iščekivanje, nadanje, a za samo nekoliko godina kraja XX vijeka i prvog desetljeća XXI vijeka, izrodila se u neizvjesnost, strepnju do katastrofa za pojedine regije i dobar broj zemalja. Ovakva tranzicija nema nikakvog opravdanja niti smisla za najveći broj ljudi, osim za mali broj pojedinaca koji su društveno nepriznatim radom stekli gotovo nemjerljivo bogatstvo za veoma kratak vremenski period /4/. *Od tranzicije se očekivalo novo čovječanstvo koje je iznova uvijek cilj svake generacije koja koncipira, projektira, ako hoćemo zamišlja oblik društvenog, ekonomskog, političkog i kulturnog života, dakle, socijalnog života, u kome isključuje nemir, nepravdu, pohlepu i gramzivost, a podrazumjeva rad, mir, pravdu, solidarnost, kao osnove ljudske ličnosti i njene slobode, što utemeljuje moral, a vrlina sprečava i otklanja svaki porok i devijantno ponašanje.*

Čemu je danas širom otvoren prostor? Vrlinama ili poroku, ljudskom ili neljudskom, dobru ili zlu, pravom ili krivom? Pitanje koje zaslužuje jasan odgovor, promišljene mjere i odvažnu ljudsku akciju. U njegovom odgonetanju ima mjesta za sve, od pastira do ministra, od dadilje pa do brižne majke, od mladosti pa do sijedih glava. Dakako, znanstvenike ne treba ni spominjati, njima je to, uostalom, svakodnevna obaveza i neodoljiv izazov za izvjesnim, istinom, jasnim i preciznim /5/. Takvo pregnuće danas je neophodno. Udružena, a istovremeno oslobođena snaga ljudskog rada notorni je pokretač osobnog i općeg dobra, sigurne i trajne perspektive i oblikovanja svijeta sa ljudskim likom. Suvremeno društvo mora u svemu da bude upotpunjeno, cjelovito, kako bi se u njemu ostvarilo sve što je ljudsko, sve što čovjek opaža svojim čulima i filtrira u svojoj svijesti. Tek u cjelini valjane ljudske zajednice dovede se u sklad ljudske predstave, vizije i htijenja sa društvenom cjelovitošću koju nazivamo zajednica. Intuitivno i racionalno postaju sredstvo za razumijevanje iracionalnog, nagonskog, emotivnog i način da se svijet i čovjek objasne kao nešto što je objektivno i istinito, sa težnjom da se slabosti otklone, a dobro podstakne i još više razvije. U slobodnoj zajednici čovjek djeluje, promišlja i stvara, on se ne miri sa ograničenjima i nastoji da svoje predstave o društvu i čovjeku realizira danas ili sutra. Kritički se odnosi prema svemu. Jednako kritički prema nivou tehnolo-

loškog napretka i kritički prema njegovoj zloupotrebi izraženoj u nasilju, prijetnji, nametanju, podčinjavanju i sl. Iz interakcije priroda-čovjek nastaje društvo, a društvena zajednica svoju progresivnost mjeri kroz konzistentnost, koherentnost socijalnog života (ekonomski, politički, znanstveni, kulturni) i kroz prostor u kome čovjek ostvaruje svoje ideale na temelju osobnog i društvenog djelovanja i stvaranja - On, čovjek, hoće idealan svijet. Idealan svijet se stvara u praksi. Tu je potvrda onoga što je čovjek u interakciji sa prirodom i drugim ljudima zamislio u svojoj svijesti, našao razrješenje i teorijski razvio i hoće da ga konkretno primjeni, da ono što nije konkretno bude /6/. Nastoji da stvori u skladu sa svojom predstavom o čovjeku, društvu i prirodi, te da na kraju umno nadmaši čulno ili bolje rečeno postigne potpuni sklad, kako bi akademik Mihajlo Marković rekao, na osnovu saznanja dolazimo do rezultata koji su plodni i kreativni, precizni, koherentni i egzaktni, iskustveno provjereni i praktično primjenjivi - dolazimo do istine (jezički izložene, teorijski razvijene i praktično primjenjive) /7/. Međutim, dostignuto stanje označeno istinom nikada ga u potpunosti ne ispunjava, želi da ga prevaziđe - stanje i da dosegne - vrhove istine.

Značaj prirode, rada i morala

Svako društvo koje želi sebe nazvati suvremenim i progresivnim treba da: *Prvo, živi u skladu sa prirodom i njenim zakonima*. Priroda je milijunima godina podešavala svoj časovnik i tu je postignuta konačnost. Svako narušavanje njenog ritma od strane čovjeka ona nije u stanju integrirati, posljedice su nepopravljive. Svijet sigurnosti se oslanja na ono što nam priroda pruža i što stvaramo svojim radom. Prirodu polako zapuštamo i zlostavljamo otpadom u neograničenim količinama. Stalni incidenti, počev sa desetljećima skrivanom nuklearnom katastrofom pedesetih godina prošloga vijeka u Engleskoj, preko svjesne i osmišljene atomske kataklizme nad Nagasakijem i Hirošimom, katastrofe Černobilja, problema Kozloduja, incivilizacijske upotrebe uranijumske, odnosno radioaktivne municije na Balkanu, odnosno nad Srbijom, do ovogodišnje nuklearne drame u Japanu. Fizička kemija, odnosno zagovornici njene primjene u nuklearnoj tehnologiji traže da svijet bude spreman da se suočava sa nuklearnim problemima, opravdavajući nuklearni rizik time da nuklearna tehnologija može da obezbjedi energiju za narednih jedanaest tisuća godina. S druge strane, nitko znanstveno ne utvrđuje da li možemo bezbjede

da očuvamo ljudski rod i ljudski resurs ovakav kakvog ga danas poznajemo u uvjetima fizičkokenijskog-nuklearnog rizika. Sve što danas čovjek čini u ovoj oblasti ima dva lika: s jedne strane bori se za zdravu životnu sredinu, a sa druge kontinuirano zagađuje životnu sredinu. Emisija plinova u atmosferu je neograničena. Ovo pitanje na dnevnom redu neće da vide ni Amerikanci ni Kinezi, odnosno svi oni koji tu emisiju najviše proizvode /8/. U Europskoj uniji ocjenjuju da Lisabonska strategija za period 2000. do 2010. nije dala očekivane rezultate u dijelu ekologije. Zbog toga EU, u sklopu nove strategije za Europu do 2020. godine, ekološki napredak dovodi po važnosti u istu ravan sa ekonomskim razvojem. Nastoji se iznalaženju novih i efikasnijih mehanizama u koordinaciji među članicama, kako bi se postigla neophodna ravnoteža između ekoloških ciljeva i ostalih sfera društvenog razvoja /9/. Međutim, u planetarnim razmjerima, osim beznačajnog i nemoćnog broja pripadnika znanosti i ekoloških pokreta, nitko se ne obazire na otopljanje i otapanje lednika i ledene mase na polovima zemlje. Po svemu sudeći tehnološki napredak je ogroman. Uvećali smo produktivnost od nekoliko puta u nekim zemljama (tehnološki najnerazvijenijih) do više tisuća puta u najrazvijenijim zemljama (tehnološki najrazvijenijih), ali su nemjerljive posljedice tog i takvog tehnološkog napretka. Dakle, sa globalnog i dugoročnog promatranja neusporedive su veličine: na jednoj strani, *tehnološki napredak koji je ogroman* - na drugoj, *posljedice koje su nemjerljive*. Podsjetiti ću da samo prastanovnici, kako ih mi uglavnom pejorativno nazivamo Indijanci i urođenici i danas njihovi ostaci u rezervatima Amerike, priobalju Amazona i dijelovima Afrike i Azije, jedino žive u skladu sa prirodom. Naime, njihovo viđenje svijeta, društva i čovjeka u njemu nije tehnološko, to nije filozofija civilizacije, već su to društva konačnog otkrivenja /10/. Sve što postoji u prirodi za njih je konačno i savršeno i nastalo je u vremenu koje se ne može izmjeriti. Sve što je stvoreno, red stvari i odnosa savršeno postoji: sile univerzuma, duhovi biljaka, životinja, prirode i ljudi. Savršenstvo je u čovjekovom poštovanju zakona prirode, normi univerzuma čija je konačnost u ravnoteži i harmoniji. Za nas, koji sebe smatramo naprednim, ti "urođenici" su duhovno suptilniji samom spoznajom o moći univerzuma i prirode koja pomaže čovjeku pružajući mu sve za život: zemljište, zrak, sunce, padaline, plodove biljaka i životinja. Svijet nije stvoren u slavu čovjeka, niti je čovjek po njihovom viđenju iznad prirode i svega onoga što u njoj postoji. U najboljem slučaju ravnopravan je sa svim pojavnim

oblicima u prirodi i mora da ih poštuje, pokazuje zahvalnost i tako održava sklad, ravnotežu i harmoniju. Velika je pogreška što je tehnicizam preovladao i time otvorio prostor shvaćanju da je svijet samo fizičko mjesto, a ne i duhovni prostor. *Bez duhovnog poimanja stvari, tehnologije, uprkos vidnim dostignućima i ogromnom napretku koji je postignut, ipak, bar sada kako stoje stvari, proizvode nenadoknadive štete i nepopravljive posljedice. Imperativna je potreba da svijet pojмимо u svom dvojstvu fizičkog i duhovnog, ako hoćemo da u takvom svijetu čovjek svakodneвно hoda, oblikuje i usmjerava vlastiti život i valjano održava ljudski rod. /11/ Drugo, počiva na radu i obezbjeđivanju šansi,* kako bi svaki čovjek svojim radom obezbjedio vlastitu sigurnost i sigurnost porodice. Iz postignuća sigurnosti pojedinca i porodice čovjek svojim radom razvija i doseže samopoštovanje i osjećanje pripadnosti zajednici. Stav da materijalni položaj i sigurnost čovjeka treba prvenstveno da zavise od njegovog rada, vijekovima je afirmiran i danas je nesporna vrijednost, kako za pojedinca tako i za realan društveni razvoj /12/. Zatvaranje prostora rada proizvodi nezaposlenost, a ona teške ekonomske, socijalne i političke probleme. Uopće, nezaposlenost je najteži osobni, porodični i društveni problem koji izaziva socijalnu nesigurnost, osobnu i porodičnu ugroženost, beznađe i besperspektivnost, asocijalna ponašanja, društvenu i političku nestabilnost. Zbog toga svaka zemlja mora preduzimati organizirane društvene mjere, kako bi što veći dio radno sposobnog stanovništva uključile u proces rada. Tako je u jednom dijelu svijeta (puna socijalizacija društvenog života) razvijana praksa pune zaposlenosti. Naime, sa završenim nivoom obrazovanja, odnosno sticanjem odgovarajuće kvalifikacije odmah je vršeno uključivanje u proces rada što je bio izraz političke, a ne ekonomske doktrine. U drugom sistemu vrijednosti zapošljavanje se odvijalo prema potrebama privrede, usluga i zahtjeva tržišta što je ciklično i periodično uslovljavalo porast nezaposlenosti, ali i u uslovima krize i u periodima privredne konjunkturalnosti ovo pitanje je rješavano tržišnim mehanizmima a ne političkom voljom, što je i danas praksa. Europska Unija suočavala se sa 10% nezaposlene radne snage u 2007. godini, što je uvjetovalo politički pristup mobilnosti radne snage i novu strategiju zapošljavanja u uvjetima globalnih promjena "Europa 2020". I u okviru programa Progres 2007-2013. koji obuhvaća niz pitanja (socijalna zaštita i uključenost, uvjeti rada, različitost i borba protiv diskriminacije, rodna ravnopravnost) prioritet je dat zapošljavanju /13/. Nova politika zapošljavanja i donijeti programi

uslovljavali su da se stopa nezaposlenosti u 27 zemalja EU smanji na 9,5% početkom 2011. godine. U svijetu kontingent nezaposlenih je veoma heterogen, na čiju strukturu i obim nezaposlenosti bitno utiču reforme, krize i ratovi. U tim periodima uvijek se bilježi visoka stopa nezaposlenosti koja se kreće od 15-25% ukupne radne snage. U Francuskoj danas nezaposlene čini seosko stanovništvo, Poljskoj radnici u čeličanicama, Nizozemskoj obalski radnici, Egiptu fakultetski obrazovani, Nikaragvi bivši državni činovnici, Južnoj Africi mlada generacija /14/. U Srbiji kontingent nezaposlenih čine svi obrazovni nivoi, pripadnici različitih profesija i struka i sve starosne strukture (u kontingentu) radno sposobnog (aktivnog) stanovništva. Rad je osnov postojanja svih oblika društvene organizacije života čovjeka. Ni u jednom od društvenih oblika rad se ne ukida, ali su odnosi prema radu i subjektu rada kroz forme društvenog života različiti. Rad promatramo u kontekstu razmjene materije i energije, u početku instinktivne, a kasnije svjesne, osmišljene i svrsishodne. Na tom dugom putu kontinuitet rada traje koliko i čovjek, a fenomen rada u većoj ili manjoj mjeri sagledavamo kroz: socijalnu strukturu (položaj ljudi u društvenoj hijerarhiji i mogućnost socijalne stratifikacije); angažiranje energije (umne i fizičke); dužinu rada, radni dan i uvjete rada (otuđeni i razotuđeni) svrhu, zadovoljavanje potreba (proizvodnja i usluge); vrijednosti (individualnost ličnosti, društvenost, socijalna sigurnost, integritet). Dakle, rad je vrijednost kojom se ličnost razvija i potvrđuje u datim prirodnim i društvenim uvjetima. Način je obezbjeđivanja materijalne i duhovne sigurnosti, uvjet je za zaštitu od svih oblika oskudice i ugroženosti. Osnovno pitanje suvremenog društva je sadržano u mogućnosti svake državne zajednice i ljudskog roda u cjelini da obezbjedi prostor za rad /15/. Koliko je važno pitanje rada može se sagledati i kroz prizmu Međunarodne organizacije rada, koja upravo radu kao ekonomskoj i socijalnoj kategoriji posvećuje dužnu pažnju, i koja stoji na stanovištu da se samo putem rada i proizvodnje, prožetih socijalnom pravdom, može obezbjediti stabilan i trajan mir u svijetu. Centralno pitanje u kome se traži rješenje svih socijalnih problema je u procesu proizvodnje, odnosno utvrđivanju međunarodnih standarda u oblasti rada i uvjeta rada, što obuhvaća: potrebu normiranja dužine radnog dana, utvrđivanje i obezbjeđivanje minimalnih nadnica, zaštita na radu od povreda i profesionalnih oboljenja, zaštitu djece, mladih i žena. Drugi korpus pitanja za koje se zalaže ova organizacija su: da nacionalna zakonodavstva utvrde uvjete za sta-

rosne i invalidske mirovine, jednako plaćanje rada, sindikalne slobode i udruživanja radnika, kolektivne ugovore i inspekcije rada, profesionalno i stručno usavršavanje, informiranje radnika i zdravstvenu zaštitu zaposlenih. Međutim, bez obzira što su sve ove norme i standardi o radu, uvjetima rada prihvaćeni od većine zemalja svijeta, položaj zaposlenih je i danas u značajnom dijelu svijeta ispod utvrđenih normi. Težini njihovog položaja doprinosi globalizacija svijeta, koja se zasniva na deregulaciji koja u stvari znači neograničeno i uglavnom nekontrolirano kretanje kapitala iz zemlje u zemlju sa ciljem da se uveća. Njegovo uvećanje u aktualnoj globalizaciji privrede nalazi se u izuzetno jeftinoj radnoj snazi, neograničeno dugom radnom danu i izvorima sirovina. Tako danas brojne ekonomski i politički jake kompanije iz najrazvijenijih zemalja dolaze u najnerazvijenije zemlje. U tim zemljama živi oko 80% svjetske populacije. Radni dan je (izuzev Kine) mimo svih međunarodnih normi o radu i stanje se po težini može usporediti sa situacijom u srednjem vijeku, pa i sa izvjesnim obilježjima iz antičkog doba. *Treće*, da društvo *njeguje moralne, odnosno etičke vrijednosti* koje će obezbjeđivati takav sistem povremene i stalne društvene intervencije - socijalno staranje, socijalna zaštita i socijalna sigurnost, u kome će čovjek imati podršku od svih rizika kojima je svakodnevno izložen /16/. Rizici su brojni i predvidljivi kao što su: bolest, invalidnost, nezaposlenost, materinstvo, starost i smrt i spriječi društveno promoviranim vrijednostima i adekvatno postavljenom formulom društvenog života pojavu siromaštva i bijede, spriječi strah i beznađe i obezbjeđi društveno zdravlje. U krajnjoj liniji postigne mir i stabilnost društva i njegovo što je moguće trajnije bezkonfliktno funkcioniranje. Moralnim vrijednostima razrješavamo i ujedno sprečavamo sukobe dobra i zla usmjeravanjem ljudskog ponašanja ka pravdi, slobodi i vrlinama. Moralna je obaveza čovjeka i društva, kaže Kant, da se rješenja za sukobe nađu, jer moraju da se nađu. Na ovim vrijednostima treba graditi kosmopolitsko društvo, zajednicu ljudi jedne zajedničke države. Kant ukazuje na značaj etike i etičke odgovornosti u društvenom životu. Etika postavlja pravila ponašanja bez kojih nema koegzistencije i opstanka pojedinca. Kako upozorava R.Votkin-Kolb zadržavanje etike u sferi ideja i teorije svodi etiku na intelektualnu retoriku /17/. Bez etičke odgovornosti, odnosno moralne filozofije ili bliže rečeno praktične filozofije (posebno upravljačkog sloja) nije moguće uspostavljanje i funkcioniranje slobodne i pravedne države. Poštovanje etičkih

principa nužan je preduvjet svake uspješne reforme i naprednih promjena, uvjet je harmoničnog i kontinuiranog razvoja društva, uvjet je njegovog duhovnog i materijalnog progressa i blagostanja društvene zajednice. U etički odgovornom društvu dominiraju pitanja socijalne pravde, jednakosti, dužnosti i dr. Ove vrijednosti postoje samo ako nema širenja siromaštva i uvećavanja bogatstva malog broja ljudi. U suprotnom, širenjem siromaštva i ekonomskim i političkim jačanjem manjine, sloboda i blagostanje postaju iluzija i političko sredstvo za osvajanje i očuvanje vlasti. Poštovanje etičkih vrednosti i težnji naroda uvjet je za prevladavanje kriza i teškoća, iz čega se otvara prostor za uspješno razrješavanje dilema i nedoumica društvenog razvoja. Etičkim vrijednostima prevazilazi se privid o društvenoj jednakosti, otklanjaju se iluzije date u formi države ili nekog drugog oblika, u kome se stvara utisak o pripadanju i jednakosti bogatih i siromašnih, povlašćenih i podčinjenih. Uprkos velikom napretku i dostignućima, etičke vrednosti su na današnjem stupnju razvitka još uvijek u dobrom dijelu samo cilj.

Socijalne vrijednosti i tranziciona maglovitost

Sadržajni koncept, plan i program mjera razvoja je izraz odgovornog društva i u njemu socijalnih vrijednosti koje imaju univerzalni karakter kao što su: rad, humanizam, sloboda, socijalna pravda i solidarnost. Kada smo na polju socijalne akcije i mjera socijalnog karaktera onda smo prije svega u domenu vrijednosti socijalne pravde koja treba da uredi i postavi pravedne društvene odnose u kojima će svaka osoba moći da ospolji i potvrdi svoj genetski potencijal. Kakvu socijalnu pravdu danas imamo? Onakvu kakvu smo je iznedrili na putu na kome smo odbacivali pređašnje i kretali u susret slobodnom tržištu, privatnom vlasništvu i političkim slobodama. Šta se desilo, gdje smo danas? Pohulili smo na čovjeka i pozvali Boga. Tko je taj čovjek? Svatko tko se kao dijete igrao i radovao, kao adolescent učio, kao odrastao radio, kao ostario savjetovao, kao Hesiod upozoravao-svagda pazi na pravdu nasilje ne smišljaj nikada, kao Sokrat pitao, kao socijaluto-pisti promovirao da svi ljudi trebaju raditi, kao revolucionari obznanio slobodu, jednakost i bratstvo. Da li smo stvorili društvo koje ovako gleda na čovjeka? Odgovor je nismo. Pa zašto smo pozvali Boga ako smo se prema socijalnim vrijednostima ponjeli tako? Šta su one drugo do čovjek, odnosno, sve ono što je ljudsko u pozitivnom smislu riječi. Bog hoće prave-

dno, radno, slobodno, humano i solidarno društvo jer je svijet stvorio po svojoj volji i u svoju slavu u liku carstva božjeg na zemlji. Praštanja u buduću neće biti, jer Bog nema više sinova, jednog je žrtvovalao da spase grešnoga čovjeka, odnosno ljudski rod /18/. Uprkos promociji političkih i socijalnih vrijednosti društvo se suočava sa velikim problemima, izostao je razvojni ekonomsko socijalni zamah. Praksa potvrđuje da su vrijednosti potisnute, svode na golu propovjed i na socijalno staranje. Rezultati rada sagledani kroz ekonomske parametre izgledaju ovako: vanjska zaduženost zemlje po glavi stanovnika iznosi oko 3 tisuće dolara, unutrašnji dug po glavi stanovnika se povećao na 1 tisuću dolara, vanjski dug zemlje iznosi preko tridest milijardi dolara, stopa privrednog rasta je najniža u regiji. Oko jedan milijun radno sposobnog stanovništva je van procesa rada, odnosno nalazi se u kontingentu nezaposlenih. Prosječna potrošačka košarica je nedostižna za više od polovine stanovništva /19/. Socijalna slika se sa teškoćama upotpunjava kada se čisto ekonomskim dodaju izbjegle i raseljene osobe, ratni vojni invalidi, žrtve rata i porodice poginulih i nestalih, širenje nasilja i devijantnog ponašanja, negativna demografska stopa i dr. *Čitav ovaj socijalni korpus heterogen je po uzroku i po strukturi. Po uzroku: ekonomski, moralni i pravni, po strukturi: pojedinac, porodična, djeca, odrasli, ostarjeli. Svi oni, bez razlike, imaju potrebu za nekim oblikom društvene intervencije, odnosno socijalne zaštite.* Sasvim je sigurno da se socijalna zaštita u Srbiji nalazi u društvenim uvjetima koji su opterećeni kumulativnom krizom koja se ogleda u: 1– ugroženosti teritorijalnog integriteta države i daljim vojnim i političkim ucjenjivanjem Srbije, na šta se troše ogromna sredstva iz izvora koji su više nego skromni. Ugroženost dijela zemlje proizvodi svaku vrstu ugroženosti stanovništva na tom dijelu jer zahtjeva ekonomske i vanekonomske mjere. Urgentno su potrebne mjere sadržajne socijalne zaštite tog stanovništva; 2– unutrašnjoj dugotrajnoj ekonomskoj krizi koja je obilježena nedostatkom posla i nemogućnošću zarade i nedosljednošću i nezakonitošću u procesu privatizacije. Materijalna osnova je gotovo u potpunosti devastirana, u tehnološkom pogledu zemlja zapaženo zaostaje. Posljedica toga je enorman pad životnog standarda i gubitak prihvatljive socijalne sigurnosti; 3– moralnom posrnuću u kome čovjek nije više najveća vrijednost već materijalno bogatstvo. To uzrokuje da dobri običaji, tradicija i poštovanje pravnih normi ostaju dobrim dijelom u drugom planu. Širi se nasilje, kriminal i svi oblici devijantnog ponašanja; 4 – svjetska ekonomska kri-

za uvijek je najviše pogađala male, slabe i ranjive, mi smo sve to danas. Dakle, ekonomska i socijalna strana društva ne pokazuje razvojni trend, naprotiv, pokazuje zaostajanje gdje se produbljuje jaz u odnosu sa razvijenim dijelom svijeta. Ovakav trend proizilazi iz političkog, a ne ekonomskog pristupa koji se zasniva na tome, da treba privredne kapacitete iz predhodnog sistema odmah i bezuvjetno prodati i privatizirati, bez obzira na ekonomske posljedice i bez obzira na socijalnu cijenu. Privatizacija je ocijenjena veoma neuspješnom. To nam govori da je pristup reformi društva bio pogrešan i još uvijek je takav. Izostao je partnerski odnos između države i civilnog društva, između vlade i sindikata, između radnika i menadžera, nezaposlenost se održava na visokom nivou, siromaštvo se još uvijek širi što po prirodi stvari proizvodi isključenost iz društvenih tokova one koji ne mogu da dođu do zaposlenja i one koji nisu u stanju da na društveno prihvatljivom nivou zadovoljavaju svoje materijalne i nematerijalne potrebe. Javni sektor, prije svega u dijelu usluga, državne i lokalne uprave, nagomilava činovnički aparat i time direktno proizvodi birokraciju i enormni rast troškova koji uz tekuće finansijske izdatke po osnovu minulog rada (mirovine) i sistema socijalne zaštite (dodaci za djecu, invalide, trudnice, materijalno neobezbjeđene i dr.) nije moguće pokriti iz tekućih prihoda, odnosno realnih izvora. Suma sumarum, zemlje tranzicije se nalaze u paradoksalnoj situaciji: s jedne strane urušavaju raniji ekonomski i politički sistem, a sa druge izgrađuju nov ekonomski tržišno orijentirani sistem i politički sistem višestranačkog karaktera i parlamentarne demokracije, uz očekivanje da pri tome ne bude socijalnih lomova, a da se istovremeno odvija ekonomski i socijalni razvoj i blagostanje u društvu.

Praktični primjeri ljudske nesavršenosti i kriza morala

Disipacija moralnih vrijednosti i materijalne osnove društva kod stanovništva u potpunosti briše norme ponašanja i odgovornost za prošlost, pri tome pojedinac sudjeluje u sadašnjosti više razuzdano i stihijnski, nego racionalno; dakle neodmjereno, nekritički i neodgovorno. U aktualnom kulturnom obrascu, čije se konture samo naziru (vlada tranzicijski kaos), utemeljivači i oblikovatelji kolektivne svijesti samo govore o budućnosti, dok individue, odnosno pojedinci mogu samo da je zamišljaju. Ukratko, budućnost se samo opisuje. Život se odvija u stanju svijesti koja identificira sjajan cilj, ali do

njegovog ostvarivanja takvo, hipnotizirano stanje svijesti ne uočava prepreke i teškoće, potrebu za ogromnim umnim i fizičkim zalaganjem, naprezanjem i odricanjem. Prosto, to je stanje svijesti sa uvjerenjem koje napokon uvodi čovjeka u konačnu blagodat. Time je tradicionalni moralni kodeks u potpunosti urušen, odbačen i zgažen. Posljedica takvog ruiniranja, urušavanja i stanja svijesti je neprimjeren odnos prema dostignućima, naravno, duhovnim i materijalnim prethodnih generacija. Osnova koja stvara standard, sigurnost i progres je razgrađena, rasturena i neodgovorno odbačena (rasprodali smo sve i zadužili se 33 milijarde dolara). Sve to praćeno je dirigiranim govorom o boljem, većem, vrednijem, kao da se to putem magije i čarobnog štapa stvara. Na taj način se društveno iskustvo koje je empirijski opipljivo, dato, provjerljivo i koje je obezbjeđivalo pojedincu, porodici i društvu egzistenciju, razvoj i trajanje (rad, stvaranje, postojanje), pretvorilo u predmet podsmjeha, uništenja, obezvređivanja i odbacivanja. U ispražnjeni društveni prostor, odnosno ispranu kolektivnu i individualnu svijest pristupilo se ekstrapolaciji i oblikovanju svijesti koju karakterizira "imati" (samo od sebe, stanje dobra, bogatstvo, konačna sreća idr.). Posljedice su lako mjerljive kvantitativno i kvalitativno, koje upućuju na jasan osjećaj i empirijski provjerljive i provjerene činjenice bilo duhovno ili fizički, da rada, stvaranja, postojanja i trajanja nema. Zamisljeno stanje i dalje je samo misaona predstava, slika o dobru koja kao duh lebdi čovjeku pred očima. Tako nastalo duhovno stanje i fizičko postojanje izaziva rascjep u svijesti pojedinca. U tom unutrašnjem sukobu cijepa se pojedinac, što za posljedicu ima brojne lične i porodične teške posljedice (alkohol, nasilje, krađa, prostitucija, ubistva, droga idr.), a u društvu socijalni rascjep koji jasno omeđava, odnosno razdvaja društvo u pristupu, stvaranju, korištenju i upravljanju prirodnim i društvenim dobrima. Kada se razdioba održava, pojačava i uobličava sa jasnim obilježjima, u društvu dolazi do polarizacije: na jednoj strani bogatstvo, sjaj i raskoš, a na drugoj jad, čemer, siromaštvo, bijeda i oskudica svake vrste. U takvoj društvenoj fragmentaciji socijalna odgovornost za sve u organiziranoj društvenoj zajednici nije više opći već grupni i pojedinačni cilj. Otimaci, pljačkaši, kvazi reformatori, lažni filantropi i brojni drugi skorojevići oblikuju i uspostavljaju društvene odnose, u kojima su osnovni cilj i konačnost u obezbeđivanju građanstva (neretko svom) crnom i sivom bogatstvu i statusu. U tu svrhu su upregnuti: nazovi naučnici, studije izvodljivosti svih vrsta,

pravne norme i zakonodavna rješenja koja legalizuju takvo stanje. Simplificirano, prevođenje iz nelegalnog u legalno, iz nezakonitog u zakonito i legitimno. Nesumnjivo da je na sceni svojevrsna akumulacija kapitala, te u tom pogledu nismo odmakli ni koraka od srednjeg vijeka. S pravom možemo postaviti pitanje: šta smo postigli kroz protekle vijekove do danas, jesmo li utemeljili sistem vrijednosti koji nadmašuje pohlepu, gramzivost i nasilje svih vrsta? Odgovor je: nismo! Jer, šta smo postigli tokom proteklih vijekova do danas ako je prvobitna akumulacija kapitala jedini i "pravi" način društvene reforme i ustanovljavanja građanskog društva? Na drugoj strani, protagonisti "suvremenog", socijalnu bijedu vide nužnom i neizbježnom. Ona za njih nije pošast, nije pokazatelj neodgovornog i nekreativnog društva već neizbežno stanje koje, po prirodi stvari, mora da postoji u ime viših (grupnih) ciljeva šačice moćnih i bogatih. O njima - siromašnim se moćni brinu, o njima govore, zbog njih jadikuju i njih pozivaju da ih podrže (za njih daju glas) jer su oni ti koji će im obezbjediti rad i budućnost. Pri tome nitko ne govori da pored rada ljudi kao odgovarajući kvantum izražen u novcu, treba da zarađuju, gdje zarada treba da bude na nivou koji će obezbjediti reprodukciju ne samo radnika (bilo kojeg zanimanja) već i njegove porodice; kada rade da nisu u ropskim uslovima i da im nije uskraćena higijensko-tehnička zaštita; da ne budu izloženi fizičkim i psihičkim pritiscima; da se mora uvažavati kategorija minulog rada bez obzira na to da li su u pitanju javni ili privatni fondovi (mirovina, zdravstveni, socijalne zaštite); zadovoljavanje ljudskih potreba materijalne i nematerijalne prirode mora biti na nivou prihvatljivog životnog standarda i valjane socijalne sigurnosti. Aproksimativne procjene govore da 60 posto zaposlenih u privatnom sektoru ne ostvaruje prava iz sistema osiguranja. Danas smo svjedoci situacije u kojoj postoji ogroman broj radno angažiranih ali bez ijednog dana osiguranja (radnog staža), a godine brzo prolaze. Osiguravajući fondovi su ujedno lišeni doprinosa i nisu u mogućnosti da isplaćuju doznake osiguranicima. To je ozbiljan problem koji ima kumulativni karakter. Ako se na ovom planu ne budu brzo i energično poduzele valjane i sveobuhvatne mjere, u doglednoj budućnosti kada srednji sloj (od (18) 24 do 55 odnosno do 65 godina starosti) pređe po prirodi stvari u kontigent izdržavanih (stari mlađi od 65 do 75, stari stari preko 75 godina, najstariji stari preko 80 god.) naći će se u stanju socijalnog beznađa, a društvo u nerješivim moralnim i materijalnim problemima. Sistem socijalne zaštite kao ide-

ja, kao institucionalni oblik, kao pokazatelj suvremenosti i dostignuća društva danas je na velikom ispitu kako u pogledu izdvajanja sredstava tako i u pogledu dužnosti i prava. Socijalna zaštita u sebe integrira socijalno staranje o ugroženim kategorijama i socijalno osiguranje (mirovinsko i zdravstveno) sa svoja tri stupa osiguranja: obavezno, dopunsko i dobrovoljno. Međutim, sistem osiguranja funkcionira samo u djelu obaveznog, odnosno javnog osiguranja koje se suočava sa nedostatkom potrebnih sredstava kojima bi se pokrivala rastuće potrebe osiguranika. U takvom odnosu uočljive su poteškoće u obezbjeđivanju održivosti zdravstvenog i mirovinskog sistema. Pritisak na ove fondove sve je veći dok su izvori prihoda i doznaka limitirani sa tendencijom dugoročnih poteškoća. Reforme koje su u ovom dijelu provedene sa ciljem da pojačaju društvenu koheziju, potaknu svakog pojedinca da utječe na svoju budućnost i bude odgovoran za svoju materijalnu poziciju, nisu dale očekivane rezultate. Osnovni problem je u nemogućnosti zapošljavanja i veoma skromnoj materijalnoj osnovi društva. Tek sa povećavanjem stope zapošljavanja, proizvodnje i uvećavanjem dohotka moguće je materijalno jačanje socijalne zaštite i povećavanje njenog udjela u bruto društvenom proizvodu. Standarde u oblasti socijalne zaštite na prostoru Europe promovira Europska unija i Savjet Evrope, a oni podrazumjevaju: obezbjeđivanje odgovarajućeg nivoa socijalne zaštite, zapošljavanje i zaštitu prava radnika, zaštitu ranjivih društvenih grupa, afirmiranje jednakih mogućnosti za sve građane, zabranu diskriminacije i isključivanja, suradnju među državama Evrope na polju unutar državnog i međudržavnog kretanja stanovništva.

Bilješke:

- /1/ "Samo misao okružena životom može prodrjeti u njegove slojeve, približi se proziranju njegove suštine. U filozofiji, koja ne želi ostati daleko od razumjevanja osnovnih oblika ljudskog postojanja i aktualnih životnih problema,....ne bi smjelo biti zanemareno ni razumijevanje filozofije društva i filozofije politike." Boško Telebaković, *Filozofija i život*, časopis *Godišnjak*, FPN, Beograd, 2010. str. 127., u ovom kontekstu vrijedno je spomena suđenje B. Spinoze "Najviše dobro jeste saznanje jedinstva što ga obrazuje duh sa cijelom prirodom". Vill Durant, *Um caruje, dio Religija i besmrtnost Baruha de Spinoze*, Prosveta, Beograd, 1980, str. 185.
- /2/ Od Kairske konferencije 1958. godine nesvrstanih zemalja u upotrebi je termin "zemlje u razvoju". Do održavanja ove Konferencije najčešće je korišten termin "nerazvijene zemlje" ali je bila i u upotrebi čitava paleta drugih naziva: siromašne zemlje, nedovoljno razvijene, bivše kolonijalne zemlje, treći svijet, novooslobođene zemlje, nove zemlje, zaostale zemlje, zemlje zaostale u razvoju. Termin "zemlje u razvoju" prevazi-
 zilazi podređen položaj i pokazuje da su u ovim zemljama oslobođene društvene snage u pravcu ekonomskog, političkog i ukupnog društvenog razvoja. U zemljama u razvoju danas živi oko 81% svjetske populacije. Pogledati više o tome: Dušan Lakićević, *Socijalna politika, Savremena administracija*, Beograd, 1991.godina, str. 211-226.
- /3/ U ovom kontekstu smisao i besmisao posmatramo kao odnos društva otkrivenja, a na drugoj strani društva civilizacije koje ta otkrivenja primjenjuju. Primjena može da se poklapa izvorno sa otkrivenjem, a može da odstupa od njega i ima parcijalan karakter i služi interesima grupa, države ili grupe država. Nesumnjivo da su znanstvena saznanja opće dobro, bar tako bi, kroz prizmu rada, humanizma, socijalne pravde, solidarnosti i slobode, moralo biti. Međutim, društveni tokovi, povijest civilizacije, događaji dvadesetog i početka ovoga stoljeća ne govore tako.
- /4/ Sa ovako iznijetim zapažanjem možete, ali i ne morate se složiti. Ono što je u ovom periodu veoma važno je da teorijske opservacije i zapažanja ne treba odbacivati unaprijed. Važno je i permanentno držanje otvorenog prostora za različito, odnosno drugačije viđenje. Plodotvornije je reći istinu nego je prešutiti, makar ona koštala života kao Galileo Galileja, tako očigledno nije promišljao E. Kant. U njegovoj zaostavštini nađena je zabilješka u kojoj stoji: "Iako sve što se kaže mora biti istinito, nije dužnost da se javno kaže svaka istina." Možda je ovde satkano odsustvo lične hrabrosti, ili je, pak, u pitanju korisnost u političkom nastupanju. Kod Prokopija iz Cezareje sve je jasno, kada je pisao dve povijesti o jednom te istom (doba vladavine cara Justinijana I), nesumnjivo da je u prvom pisanju spašavao glavu, a u drugoj Tajnoj istoriji, spašavao je dušu. Ranokršćani se nisu ustručavali reći tko su i šta su, zato su često gorjeli kao baklje, i to je cijena istine. Vidjeti više o tome: Boško Telebaković, *Filozofija i život*, *Godišnjak*, br.4. FPN, Beograd, 2010; Prokopije iz Cezareje, *Tajna Istorija*, Dereta, Beograd, 2004. Ruski naučnik Lavov, s pravom podseća da istina čeka vijekovima na svoje priznanje. Nesumnjivo da je najveći problem čovjeka u tome što oklijeva u priznavanju istine.
- /5/ Uprkos međunarodnim dokumentima, prije svega Deklaracije o pravima čovjeka, Konvencije o pravima djeteta i Pakta o političkim i socijalno-ekonomskim pravima, ne možemo se otrgnuti utisku da je ne mali broj ljudi od nauke širom evropskog prostora, pa i u globalnim razmjerama, u svome stvaralaštvu i nastupima ideološki obojen, politički naglašen, pa čak i etnički isključiv.
- /6/ Ovakva finalizacija oslonjena je, ili bolje rečeno proizilazi iz Blohovog principa nade, nešto što nije, a treba da jeste. Nesumnjivo da ova filozofska sentenca obuhvaća veoma bogat sadržaj misaonih predstava, ciljeva i praktičnog djelovanja.
- /7/ Mihajlo Marković, *Humanistički smisao društvene teorije*, tom VI, BIGZ, Beograd, 1994.
- /8/ Na samitu G8 u Japanu 2008. godine usvojeno je da najveći zagađivači prepolove emisiju štetnih plinova do 2050.godine. Taj rok smanjivanja štetnih plinova, prema dogovoru Komisije za klimatske promjene UN, znatno je skraććen, tako da polovina velikih zagađivača do 2012.godine treba prepoloviti emisiju plinova sa efektom staklenika. Na samitu u Meksiku održanom 2010.godine Kina je javno saopćila da je najveći emiter štetnih plinova u svijetu. U Johannesburgu 2010.godine na samitu o održivom razvoju, došlo se do zaključka da se održivi razvoj skladan odnos ekologije i privrede, kako bi se bogatstvo na zemlji sačuvalo. Održivi razvoj podrazumjeva usmjeravanje i balansiranje socijalnih, ekonomskih i faktora životne sredine. Svjetska komisija za životnu sredinu i razvoj ukazuje na opasnost po ljude i pla-

- netu zemlju od politike ekonomskog rasta bez uzimanja u obzir mogućnosti regeneracije zemlje. WWW.putovanja.info.
- /9/ Drenka Vuković, Mihail Arandarenko, zbornik radova Socijalne reforme: sadržaj i rezultati, članak Mirjane Vuković "Socijalna dimenzija strategije "Evropa 2020", str. 89-105. FPN, Beograd, 2011.
- /10/ Vidjeti više o tome: Istorija čovečanstva: Kulture starih američkih naroda, Mono i Manjana, Beograd, 2008; Paula R. Harc, Indijanske religije, Čigoja, Beograd, 2002; Walker, Paul Robert, American Indian Lives: Spiritual Leaders, Facts On File, New York 1994; Slobodan M. Radošević, Monaška civilizacija, knjga II, Centar za geopolitiku, Beograd, 1994; Dragoslav Kočović, Religijska učenja: socijalne vrednosti religijskih učenja, FPN, Beograd, 2010.
- /11/ Uspješan spoj tehnološkog i duhovnog postignut je u Japanu: "Danas je Japan moderna država, moćna industrijska zemlja i lider u bankarskim i finansijskim poslovima. Ponikla u ribarskim, lovačkim i zemljoradničkim naseljima, japanska kultura je neodvojivo povezana sa vjerovanjima koja su nastala kao eho planina, polja, rijeka i svega onoga što su čula Japanaca osjećala i doživljavala i vremenom uobličavala u predstave o društvu, čovjeku i univerzumu-koje svoj duhovni izraz imaju u religiji Šinto. Krećući se oko Šinto osnove Japan je od primitivnog zemljoradničkog duha dostigao nivo moćnog tehnološkog giganta. Držeći do svoje tradicije i vjerovanja Japanci i danas sa ushićenjem slave presađivanje špinata i žetvu. Ove svetkovine praćene su prigodnim religioznim ceremonijama u šinto hramovima širom Japana. Kao nigdje drugdje u japanskoj kulturi je uspješno razvijen spoj šinto tradicije i suvremenog tržišnog poduzetničkog duha, menadžerstva i poslovnosti. Ljudi njeguju tradiciju i šinto vrijednosti". Dragoslav Kočović, Religijska učenja: socijalne vrijednosti religijskih učenja, FPN, Beograd, 2010, str. 138; Videti više o tome: Vil Djurant, Istočne civilizacije, Narodna knjiga Alfa, Beograd, 1995; Paula R Harc, Šinto, Čigoja, Beograd, 2002.
- /12/ "Polazna pretpostavka je uvjerenje da zaposlenost predstavlja najbolju zaštitu od siromaštva i isključenosti. Međutim, današnji trendovi pokazuju da rad više principijelno ne štiti od siromaštva. Već jedna trećina svih odraslih u radno sposobnim godinama izložena je riziku od siromaštva". Ovako zaključuje Mirjana Vuković u članku "Socijalna dimenzija strategije "Evropa 2020", zbornik radova Socijalne reforme: sadržaj i rezultati, FPN, Beograd, 2011, str. 91. priredili: Drenka Vuković i Mihail Arandarenko.
- /13/ Drenka Vuković, Mihajlo Arandarenko, zbornik radova, Socijalne reforme: sadržaj i rezultati, članak Drenke Vuković "Siromaštvo i socijalna isključivost u zemljama Evropske unije" str. 17-21, FPN, Beograd, 2011.
- /14/ World Development Report 1995; W.D. Indicators 2006; Drenka Vuković, Mihail Arandarenko, zbornik radova, Socijalne reforme: sadržaj i rezultati, članak Drenke Vuković "Siromaštvo i socijalna isključivost u zemljama Evropske unije", str.17-33, FPN, Beograd, 2011; Eurostat 2011.
- /15/ Vidjeti više o tome: Dragoslav Kočović, Socijalna politika, FPN, Beograd, 2007.
- /16/ O pitanjima socijalne sigurnosti kroz sistem socijalnih reformi sagledanih u povijesnom kontekstu pogledati više i sadržajnije: Vlado Puljiz, Socijalne reforme Zapada-od milosrđa do socijalne države, Studijski centar socijalnog rada pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1997.
- /17/ "Moralno vladanje zahtjeva da se nikome ne nanosi zlo, pročišćavanje vlastite duše i činjenje dobrih djela. Svaki postupak i učinjeno djelo koje šteti samoj osobi ili nekom drugom jesu rđavi i za rezultat (plod) će imati patnju. Rđavo de-
lo, loš postupak ili rđava misao ne znači kršenje nekog božanskog zakona, već se na to gleda kao na proizvod čovjekovog duha i tijela". Videti više o tome: Dragoslav Kočović, Religijska učenja: socijalne vrednosti religijskih učenja, FPN, Beograd, 2010.; Čedomil Veljačić, Filozofija istočnih naroda, knjiga prva, Matica Hrvatska, Zagreb, 1958.; Vil Djurant, Istočne civilizacije, Narodna knjiga Alfa, Beograd 1995.; Mirča Elijade, Svetske religije, Narodna knjiga Alfa, Beograd, 1996.; Madhu Bazas Wangu, Budizam, Čigoja, Beograd, 2002.
- /18/ Ovdje je namjera da se potakne vjerujući dio populacije (naravno, ne zapostavljamo ni ateiste), koji nije mali, sa ciljem da ljudsko djelovanje više i zapaženije promovira slobodu, humanost, rad, solidarnost, socijalnu pravdu, da ove vrijednosti postanu osnova kulture svakog čovjeka i društva u ovom vijeku. Na temelju sklada u društvenom razvoju i međuljudskim odnosima i bogatstvu inicijativa i htjenja nastojati, kako bi Istočna duhovnost rekla stanju nirvane, odnosno sklada, reda, mira i harmonije. Samo u takvom društvenom miljeu moguć je optimalan društveni razvoj, stvaralačko potvrđivanje svake individue i dosezanje općeg dobra izraženog u valjanom životnom standardu, odgovarajućoj socijalnoj sigurnosti i blagostanju ljudskog roda.
- /19/ Iznijeti pokazatelji ekonomsko socijalnih kretanja odnose se na Republiku Srbiju.

Literatura:

1. Durant Vill, Um caruje, Prosveta, Beograd, 1980.
2. Djurant Vil, Istočne civilizacije, Narodna knjiga Alfa, Beograd, 1995.
3. Elijade Mirča, Svetske religije, Narodna knjiga Alfa, Beograd, 1996.
4. Harc R. Paula, Indijanske religije, Čigoja, Beograd, 2002.
5. Harc R. Paula, Šinto, Čigoja, Beograd, 2002.
6. Kočović Dragoslav, Religijska učenja: socijalne vrednosti religijskih učenja, FPN, Beograd, 2010.
7. Kočović Dragoslav, Socijalna politika, FPN, Beograd, 2007.
8. Kulture starih američkih naroda, Mono i Manjana, Beograd, 2008.
9. Lakićević Dušan, Socijalna politika, Savremena administracija, Beograd, 1991.
10. Madhu Bazas Wangu, Budizam, Čigoja, Beograd, 2002.
11. Marković Mihajlo, Humanistički smisao društvene teorije, tom VI, BIGZ, Beograd, 1994.
12. Petričković Milan, Teorija socijalnog rada, Socijalna misao, Beograd, 2006.
13. Prokopije iz Cezareje, Tajna Istorija, Dereta, Beograd, 2004.
14. Puljiz Vlado, Socijalne reforme Zapada-od milosrđa do socijalne države, Studijski centar socijalnog rada pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1997.
15. Radošević M. Slobodan, Monaška civilizacija, knjga II, Centar za geopolitiku, Beograd, 1994.
16. Telesković Boško, Filozofija i život, časopis Godišnjak, 127-149. br. 4. FPN, Beograd, 2010. broj str. 501.
17. Veljačić Čedomil, Filozofija istočnih naroda, knjiga prva, Matica Hrvatska, Zagreb, 1958.
18. Vuković Drenka, Arandarenko Mihail, Zbornik radova, Socijalne reforme: sadržaj i rezultati, FPN, Beograd, 2011.
19. Štahan Josip, Životni standard u Jugoslaviji, Zagreb, 1974.
20. Walker, Paul Robert, American Indian Lives: Spiritual Leaders, Facts On File, New York, 1994.
21. www.putovanja.info podaci korišteni 8.04 2011.godine.
22. World Development Report 1995.
23. W.D. Indicators 2006.
24. Eurostat 2011

TECHNOLOGICAL PROGRESS, SOCIAL PROBLEMS AND MORAL CRISIS

*Dragoslav Kočović**Faculty of Political Sciences, University of Beograd, Beograd, Serbia**Abstract*

In this paper, we look through the prism of social trends and technological development. In this relation we emphasize the importance of technological advancement and technological developments, its enormous contribution to economic and social development of humanity on a global scale. At the same time, we are trying to point out, that is illustrative to recall the frequent consequences of technological developments, the consequences for human health and the environment. Also, to underline the use of technological advances as a means of power management and governance, and hold countries and nations in a subordinate position. We did not hesitate to cristalize the threat of technological developments as well as the intent to preserve that relationship, or strengthen the already powerful benefits of technological culture over the rest of the world. The intention is to emphasize the importance of processing technology culture spiritual values, because we believe that without understanding the spiritual side of things, only a technological society will be reduced to one dimension obezduhovljenu and it does not provide complete peace, progress, stability or spiritual can be no long-term development of the welfare society. We have emphasized some indicators of economic and social difficulties in Serbia as the country's huge debt, unemployment, inconsistent and often illegal privatization, the low standard of living and the loss of social security, territorial threat, political pressure and conditionality.

